

наукових школах, погляди на одне і те ж питання і наукові проблеми можуть значно відрізнятися, іноді навіть кардинально, саме у зв'язку з їх різними методологічними принципами.

Перспективним напрямом дослідження є комплексний аналіз суперечностей та новаций становлення та функціонування філософії права як методології права на сучасному етапі інтеграції і диференціації наукового знання.

Філософи права на рубежі третього тисячоліття повинні створити інтеративну методологію. Ймовірно, тоді збудуться пророцтва, що висловлюються не лише визначними філософами права, але і представниками інших наук, згідно з поглядами яких філософія права повинна здобути особливу роль як логіку, теорію і загально філософську методологію юриспруденції.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Задорожний Ю.А.,

декан юридичного факультету Київської державної академії водного транспорту імені гетьмана П. Конашевича-Скоропадського

Методологічне дослідження римського приватного права чи не вперше було започатковано в італійському місті Болоньї, де був створений університет, який згодом перетворився на відомий центр вивчення права Римської держави. Невід'ємною складовою навчального процесу в університеті стали наукові дослідження першоджерел римського права, які здійснювалися професорами на основі різних методологічних підходів. Так, якщо представники ортодоксальної течії використовували формально-логічний метод, то філософсько-світоглядні підходи госіанців базувались на використанні ідеалістичного методу. Примітно, що використання неоднакових методів дослідження є закономірним явищем у процесі утвердження та розвитку науки юриспруденції. Практичне використання тих чи інших методів в юриспруденції зумовлює формування у вчених-теоретиків певного філософсько-правового світогляду, цілеспрямована визначеність якого є беззаперечною основою формування доктринальних підходів у праві.

Доктринальні вчення представників двох правових течій школи глосаторів м. Болоньї були досить поширені в середньовічній Європі як серед юристів-практиків, так і викладачів інших університетів. Професор Болонського університету Аккурсії підбив підсумок творчої діяльності школи глосаторів, видавши вибрані глоси на законодавство Юстиніана – «Glosa ordinaria». Праця, незважаючи на недоліки, широко використовувалася не лише теоретиками, а й практиками, оскільки у судах фактично використовувалася нарівні з законами.

Отже, роль римського права, що вивчалася у стінах Болонського університету, є досить багатогранною. По-перше, римське право стало джерелом наукових дискусій, що поклало початок формуванню юриспруденції в Середньовічній Європі. По-друге, теоретичною основою здобуття юридичної освіти студентами університету м. Болоньї був Кодекс Юстиніана (Corpus Iuris Civilis). По-третє, класичне римське право, незважаючи на переважно догматичний характер його викладання в університеті, давало майбутнім юристам багатий практичний досвід вирішення різнохарактерних правових колізій, що дозволяло підготувати висококваліфікованого правника. По-четверте, починаючи з кінця XII ст., юристи вирішували проблеми правового характеру на основі римського права, так як місцевого права вони фактично не знали.

Наприкінці XIII на початку XIV ст. ст. на зміну глосаторам прийшли постглосатори, діяльність яких була настільки потужною, що вони створили

власну правову школу. Вона називалася школою коментаторів (консильаторів). Назва школи походить від лат. «*consilium*», що означає «порада», відповідно консильатор – «порадник, консультант» [1, с. 168]. Зачинателями нової наукової течії в юриспруденції середньовічної Європи були Якоб де Равані та Раймонд Луллій (кінець XIII – поч. XIV ст.ст.). Усього відомо 136 імен представників цієї школи.

Коментатори були правонаступниками глосаторів, тому набуті результати наукової діяльності останніх стали відправною точкою їх власної діяльності. Перші кроки в напрямку пристосування римського права до існуючих політичних, соціально-економічних відносин було зроблено глосаторами, проте практичні тенденції в діяльності постглосаторів мали значно ґрунтовнішу основу. Коментатори намагалися поставити римське право на службу тогочасним феодальним суспільним відносинам. Це опосередковувало необхідність здійснення попереднього вивчення та аналізу існуючих суспільних відносин і на основі та у взаємозв'язку з ним виокремлювались ті норми римського права, які були здатні регулювати відповідні економічні, політичні та інші відносини феодальної доби. Значення діяльності коментаторів було беззаперечним. Так, у тій формі, яку вони надали римському праву, воно остаточно утвердилося у праві Західної Європи.

Предметом дослідження представників школи постглосаторів були не тільки і не скільки першоджерела римського права, як глоси. Засобом дослідження та інтерпретації глос коментатори намагалися не лише перетворити опрацьоване римське право у діючий закон, але й гармонійно його поєднати з нормами канонічного та звичаєвого права, а згодом і з нормами місцевого законодавства.

Метод схоластичної логіки був основним в процесі систематизації зібраного глосаторами матеріалу. Систематизація здійснювалась через виокремлення із рукописних текстів локусів (*locus*) – основних місць, навколо яких концентрувались інші частини першоджерел, які за змістом були близькими до них. Водночас, постглосатори, беручи за основу локуси, відштовхувались від них у процесі формування загальнотеоретичних понять та положень. Наявність останніх опосередковувало не лише подальший поступ наукового дослідження консильаторами римського права, а й поступове його пристосування до феодальних суспільних відносин.

Часто між представниками школи постглосаторів з приводу тих чи інших положень римського права виникали гострі дискусії, що спричинило повернення до життя доктрини – *communis opinio doctorum*. За нею ще в Стародавньому Римі визнавали серед різних тверджень обов'язковим лише те, автором якого був найбільш відомий юрист або більшість відомих юристів.

Таким чином, в історії розвитку юриспруденції наукова діяльність глосаторів і коментаторів мала беззаперечне значення, оскільки спроба філософського осмислення права, оцінка юридичних норм з позицій природного права, використання діалектики та казуїстики стали вагомим надбанням їх діяльності. Результатом останньої стало не лише систематизація норм та положень римського права, а й ґрунтовне дослідження низки його інститутів, як-от: юридична особа, стипуляція, консенсуальні контракти тощо.

Список використаних джерел:

1. Аннерс Э. История европейского права / Р.Л. Валинский и др. (пер. со швед); РАН. – М.: Наука, 1999. – 396 с.

МЕТОДОЛОГІЯ СУДОВОГО ПІЗНАННЯ

Кошинець В.В.,

начальник управління правового забезпечення Державної судової адміністрації України, кандидат юридичних наук, доцент